

Kültürün Ekonomik Kalkınmaya Etkisi ve Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkisi

The Effect of Culture on Economic Development and Turkey-Russia Economic Relations

Emine Ebru Usta (Ministry of Family and Social Policies, Turkey)

Abstract

Globalization is worldwide integration of economical ,cultural,political,religious and social system.The incremental competitive conditions of nowadays make the firms not only analysis the other countries economic or political system but also cultural,religious and social systems. In this respect for globalization world , it is sure that culture and economy get the crucial role at the inter state relations.At the base of turkey and Russia also lays this dialog.For this reason in this study it is aimed that with current parameters tried to explain after diagnosis in general means the effects of culture on economical developments especially after 2001 economic recession- lives important regulation period in which known power transition world economy -Turkey,takes place in the developing countries, with Russia Federation ,important member of ascending market economy.

1 Giriş

Sosyal bir kavram olarak "kültür" kavramının kaynaklarda üzerine hemfikir olunmuş ortak bir tanımına rastlanmamaktadır. Nitekim Trifonovich'e göre kültür kavramının 450'den fazla tanımını yapmak olasıdır (Aydın, 2003). Genel bir tanımlama yapacak olursak kültür, "bir toplumun sahip olduğu bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ile her türlü beceri ve alışkanlıklar toplamını ifade eden karmaşık bir bütün" olarak düşünülebilir.

Küreselleşen dünyada kültür ve ekonomik faaliyetlerin ülkelerarası ikili ilişkilerini ilerletmede ve devamını sağlamada önemli bir faktör olduğu bir gerçektir. Fukuyama, herhangi bir ülkede işlerin nasıl yürütülmesi gerektiği konusunda kültürel değerlerin temel alınması gerektiğini iddia etmektedir. Bu görüş ışığı altında uluslararası ticari görüşmelerin başarısızlığının büyük bir kısmının ürün dışında kalan sosyo-kültürel unsurlardan kaynaklandığı açıklanmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle kültürün genel bir tanımı yapıldıktan sonra, ekonomik yapı ile sosyal ve kültürel yapı ilişkisine değinilecek ve sonraki bölümde Türk ve Rus ortak kültürel yapısı kısaca özetlenecektir. Son bölümde ise iki ülke arasındaki uzun yıllardır süre gelen derin ve çok boyutlu ilişki incelenecek, özellikle 2001 krizi sonrası büyüyen ekonomisiyle ön plana çıkan Türkiye ile yükselen piyasa ekonomilerinin önemli bir ülkesi olan RF ile giderek artan ekonomik ilişkileri güncel verilerle gösterilecektir.

2 Kültürün Tanımı

Kültür sözcüğünün Latince ekip ürün almak, üretmek anlamına gelen "cultura" sözcüğünden geldiğini ve birçok dünya dilinde aynı sözcüğün kullanıldığı bilinmektedir. Kültür sözcüğü zaman içerisinde değişimlerin gelişimlerin ışığında öylesine zengin anlamlara bürünmüştür ki bu da şaşırtıcı değildir, çünkü "üretim" insanlık tarihinde sadece tarımsal düzlemde değil, düşüncelerin evrimi, teknik ve teknolojinin gelişimi düzeyinde de gerçekleşen bir olgudur. Ve bu tür değişimlerin hayat tarzlarından düşünme biçimlerine ve inançlara dek etkili olmaması olanaksızdır.

Tarihsel bilgiler bize kültürün tüm toplumlarda mutlaka bir birikime dayandığını göstermektedir. Bu birikim, kültür tarihçilerine göre (enerji, tarım, madencilik, metalürji, av ve balıkçılık hep işlemeyle gelişmiştir), zanaat (tüketim eşyalarını ve bununla ilgili teknik sorunların çözümüne yardımcı olacak mekanik nesnelere üretme), dönüştürme (maddeyi fiziksel, kimyasal, teknolojik olanaklarla başka bir nesneye dönüştürme, örneğin sentetik nesnelere gibi) ve nihayet yaşam alanını yani mekanı değiştirme (inşaat, mimari, ulaşım için yollar, çevre düzenlemesi) eylemleriyle oluşur. Bütün bu eylemlerin farklı coğrafi alanlarda farklı topluluklar tarafından oluşturulması aslında dünya kültürünün özünü oluşturmaktadır ve bütün toplulukların er yada geç karşılıklı ilişkileri ve haliyle karşılıklı etkileşimi kaçınılmazdır.

Bilim adamları kültür kavramını tüm toplumsal grupları düzenleyen organik kuralları, düşünsel eğilimleri ve sanatları, gelenek, görenek, inanç ve adetleri, aletleri ve tüketim maddelerini, ahlak kuralları, insanların gerçekleştirdiği yetenek ve alışkanlıkları içine alan bütünsel bir olgu olarak tanımlar. Bu çerçevede, insanlar, kültürün değişik durumlarıyla, özellikleriyle sık sık karşı karşıya kalırlar: sanat etkileri, yemek kültürü, dünya kültür mirası gibi. Bu kısa adlandırmadan kültürün insanların hayatında hem maddi hem manevi öğeleri barındırdığını, hem geçmişten gelen hem günümüzde oluşan birikimleri içerdiğini, kısacası hayatımıza biçim anlam veren her şey olabileceğini düşünmemiz gerekiyor.

Hem insan hem toplum hem de çevreyi içine alan böylesine geniş içerikli olgunu aynı zamanda birçok bilim dalının da araştırma konusu olması şaşırtıcı değildir elbette. Kültür olgusunun devlet, politika, kamu alanını inceleyen sosyoloji, siyaset ve ekonomi bilimleriyle, ahlak, inanç, gelenek, özgürlük, muhafazakarlık gibi konuların ele alındığı felsefeyle, güzel duyunun ifadesi olan sanat ve sanat tarihini inceleyen arkeoloji, sanat tarihi, estetik bilimleriyle, ilkel toplumlardan günümüze, kültürün inanç ve ibadet dünyasında, ruhsal dünyamızda ve bilinç altı dünyamızda işgal ettiği yeri inceleyen ilahiyat, antropoloji, psikoloji ve psikanalizle bağlantısı çok güçlüdür (Gülmez, 2013). Yani görülen odur ki kültür hayatımızın her alanıyla ilgilidir. Artan rekabet koşullarında işletmeleri sadece diğer ülkelerin ekonomik ve siyasi sistemlerini değil aynı zamanda kültürel, dini ve sosyal sistemlerini de analiz etmeleri gerekmektedir.

Klasik yönetim anlayışının aksine modern yönetim anlayışının insana atfedildiği değer örgütlerin beşeri yönünü ön plana çıkartmaktadır. Bununla birlikte insan ve insancıl değerlerin önem kazanması, işletmeler açısından uluslararası faaliyetlerde kültürün yönetim açısından önemini arttırmaktadır (Öğüt, Kocabacak, 2007).

İşletmelerin küresel rekabette başarılı olabilmeleri yerel değerleri yani kültürü göz ardı etmemelerine bağlıdır. Bu konuda İranlı bir sosyologun bahsettiği olay dikkate değerdir. Sosyolog, Fransa'da öğrenci iken bir otomobil fabrikasının sosyolog ve psikolog aradığını duymuş, başvuruda bulunmuş, ancak bir otomobil fabrikasının neden bir sosyolog ve psikolog aradığına bir türlü anlam veremeyip sorunca, müdürden şu yanıtı almış: "Biz A,B,C ülkelerine çok iyi araba sattığımız halde D,E,F ülkelerine hiç satamıyoruz. Bunun nedenini mühendisler açıklayamıyorlar ve bunu sizden öğrenmek istiyoruz" der. Olaydan da anlaşılacağı üzere işletmeler özellikle yeni dünya düzeni olarak adlandırılan küreselleşen ekonomik sistemin rekabet ortamında büyüebilmek için diğer ülkelerin kültürel ve sosyal yapılarını da araştırmaları gerekmektedir.

2.1 Ekonomik Yapı ve Sosyo-Kültürel Yapı Arasındaki Etkileşim

Ekonomik yapı ile sosyal ve kültürel yapı ilişkisi ekonomik gelişmelerin değerlendirilmesiyle önem kazanmıştır. Çünkü ekonomik gelişmenin yalnızca ekonomik terimlerle analizi mümkün olmamakla birlikte, ekonomik gelişme analizleri yapılırken oluşturulan şemaların insan unsuruna ve tepkilerine yer verilmedikçe sonuç alınamayacağı görülmektedir.

Ekonomik büyümenin analizindeki gelişmeler, elle tutulur ve sayılabilir unsurlardan, ele gelemez ve sayılamaz olgulara doğrudur; ekonominin bir yüzü madde ve servete dönükse, diğer yüzü insan davranışına dönüktür. Nerede ve hangi zamanda olursa olsun, ekonomik hayatın arkasında insan gerçeği ve onun yaşayış normları ile zihniyeti vardır.

Ekonomik unsurlar ve sosyal unsurlar bir bütün olarak ele alınmalıdır. Ekonomik faaliyet, toplumsal bir yapının içinde meydana gelmiş, gelişmiş ve sosyal yapı içerisinde sosyallik kazanmıştır. Ekonomik tedbir ve politikaların soyut bir durumdan somut bir zemine geçişi, sosyal ve kültürel yapı gerçeklerine kaydırılmasıyla mümkündür.

Gelişme, ekonomik işleyişin alışılmış yörüngesinden ayrılarak daha üst seviyede yeni bir denge alanına sıçraması olarak değerlendirilmektedir. Yeni denge durumunda aksama olamaması için, ekonomik gelişme ve büyümenin sosyal bütünleşme politikalarıyla desteklenmesi zorunludur.

Ekonomik yapının ve sosyal kültürel yapının etkileşimi konusunda Karl Marx determinist bir yaklaşım sergilemiş ancak Max Weber ona karşı çıkmıştır. Weber, ekonomik yapının sosyal-kültürel yapıya etkilerini kabul etmekte, ancak o konunun determinist ve tek etkenli bir yaklaşımla ele alınmasına karşı çıkmıştır. Weber'e göre, ekonomik, siyasal veya dinsel tek bir öğeyle ve tek yanlı olarak belirlenmesi mümkün olmayan bir bütün olan toplumun nedensel ilişkileri kısmi ve olası niteliktedir (Aron, 1986).

Weber, kültür ve ekonomik faaliyet arasındaki ilişkiyi incelerken, kültürün ekonomik faaliyetleri şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Weber'e göre her toplumun bir kültürü vardır ve toplum kendi inanç ve değerler sistemini kültür yoluyla sahip olmaktadır.

Marx'a göre ise, üretim ilişkilerinin tümü, toplumun ekonomik yapısını oluşturur; bu belirli toplumsal bilinç biçimlerin karşılık olduğu ve üstünde yasal ve siyasal üst yapıların yükseldiği gerçek temeldir (Bottomore, Nisbet, 1990). Marx, her toplumda alt yapı ve üst yapının ayırt edilmesi gerektiğini savunur. Ona göre, alt yapı ekonomik temeldir. Alt yapı üretim güçleri ve üretim ilişkilerinden meydana gelir. Üst yapıda yasal ve siyasal kurumlar, düşünce biçimleri, hayatın, toplumsal, yasal ve manevi süreçlerinin genel niteliğini belirler (Aron, 1986). Üst yapı kurumu olan dünya görüşlerinin ve ahlak anlayışlarının görevi, alt yapıda yer alan üretim araçları sahiplerinin çıkarlarını, gerçeğin kendisiymiş gibi göstermektir (Ülgener, 1983).

Ekonomik yapı ve sosyal-kültürel yapının etkileşimini konu alan diğer düşünürler ise; Schumpeter, ekonomik gelişimin, pür ekonomik terimlerle tahlilinin mümkün olmadığını belirtir. Keynes'e göre, iktisadi gelişme analizlerini, soyut şemalar arkasındaki insan unsurlarına ve onun tepkilerine kadar götürmedikçe sonuç alınmaz. Örnek olarak yatırım kararı, insanın iç dünyasında şekillenen bir oluşum sürecinin bir ürünüdür. Hirschman, ekonomik büyümenin analizindeki gelişmelerin, objektif, elle tutulur ve sayılabilir unsurlardan, ele gelemez ve sayılamaz olgulara doğru olduğunu savunur. Marshall'a göre, ekonominin bir yüzü madde ve servete dönükse, diğer yüzü insan davranışlarına dönüktür (Ülgener, 1983). İki farklı ülkedeki, sektörü, teknolojisini,

girdileri sayı ve kalite olarak aynı olan iki işletmenin yıl sonu karlılık ve verimlilik oranlarının farklı olması insan unsurunun kültürel farklarından kaynaklanmaktadır.

Ekonomik yapı ile sosyal-kültürel yapı arasındaki ilişki pek çok düşünür tarafından çok yönlü olarak değerlendirilmiştir. Tüm bu değerlendirmelerin ışığında ikisi arasında ilişki yadsınamaz bir gerçekliktir. Gerçeğin bir ögesinin, gerçeğin öteki yönlerinin onlardan etkilenmeden değerlendirilmesi mümkün değildir. Her toplumda ekonomik gelişme, ekonominin dışında kalan unsurlarla yani toplumun dini, estetik, kültürel ve sosyal değerleri ile örülü bir yapı halindedir. Sermaye birikimi, yatırım hareketleri, üretim, tüketim, satın alma kararları gibi her türlü ekonomik faaliyet derinlemesine incelendiğinde söz konusu faaliyetlerin arkasındaki insan olgusunun iç dünyasına götürür ve bu iç dünya; insanın dış çevresi ile yani sosyal ve kültürel çevresiyle şekillenmiştir.

2.2 Ekonomik Büyüme ve Sosyo-Kültürel Etki

İktisadi analiz yapılırken insan olgusunu görmezlikten gelmek değil, insandan başlamak yoluyla yapılmalıdır. Ekonomik unsurlarla toplumsal unsurlar bir bütündür. Beşeri hayatın iktisadi bir çaba ile başlaması, iktisadi faaliyetin bir topluluğun içinde ortaya çıktığını göstermektedir.

Kendiliğinden sosyolojik niteliğe sahip olmayan bir ekonomi birliği, bir sosyal düzen içerisinde toplumsallık kazanmaktadır. Sosyolojik bakımdan iktisadi faaliyetin yerinin tayin edilmesi önem taşımaktadır; bir işletmeye ekonomik nitelik kazandıran sadece teknik özellikleri değil, taşıdığı amaçtır. Biri kazanç dileği, diğeri ihtiyaç giderme zarureti olmak üzere iki esasa dayanan ekonomik fiil ile ilgili denge, bu iki kutup arasındaki çekişmenin sonucuna bağlıdır. Ekonomik konuların sosyolojik incelemesi, ekonominin bir topluluk ve onun düzeni içinde cereyan eden bir olay olduğunun ve bir fiil ekonomik olabilmesi için böyle bir amaca dönük olarak oluşması gerektiğini ortaya koymuştur (Çağatay, 1975).

En basitinden en gelişmiş şekillerine kadar çeşitli tiplerdeki beşeri teşkilatlanmalar içinde ve bir sosyal zemine ortaya çıkan iktisadi hayat, toplumun bütünlüğüne eğilen sosyolojinin kapsamında yer almaktadır. Üretim, tüketim, mübadele, kıymet, iş bölümü ve dağılımı gibi iktisadi olaylar aynı zamanda toplumsal olaylardır ve bunlar insanları bir sosyal düzen içinde bulunmaya yöneltir (Erkal, 1990). Toplumdaki nüfusun maddi göstergeleri onun iktisadi refahını, sosyal ve kültürel seviyesi ise sosyal gelişmesini gösterir (Erkal, 1990). "Büyüme" sayı ve hacimdeki değişikliği, "gelişme" ise mahiyet ve nitelikteki farklılaşmayı ortaya çıkarır. Nüfusun çoğalması, iş gücünün fazlalaşması, üretim araçlarının artması büyüme kapsamındaki değişikliklerdir. Bünye ve çatıdaki farklılaşma ise, gelişme kapsamında yer alır (Ülgener, 1983). İktisadi büyüme ölçülebilir mahiyettedir; ancak bu durum onu rakamlara sığdırılabileceği anlamına gelmez. Büyümenin arkasında rakamlarla ifade edilemeyen davranışlar ve kurumlar vardır. Bu davranış ve kurumlar, siyasal düzen, eğitim sistemi, halkın yenilikleri benimseme derecesi, çalışmayı uyaran etkenler ve teşvik edici faktörlerdir (Ülgener, 1983).

Büyüme modellerinin uygulamadaki geçerliliklerine şekil verecek olan her ülkenin kendine has ekonomi dışı sosyal ve kültürel unsurlardır (Erkal, 1990). Esasen her türlü ekonomik tedbir ve politikaların soyut bir durumdan somut bir zemine geçişi, sosyal ve kültürel yapı gerçeklerine kaydırılmasıyla mümkün olur (Erkal, 1990). Bu konuda pek çok örnek verilebilir. Sözcüğü, israfı yasaklayan bir değer hükmüne sahip İslamiyet'in hakim olduğu ülkelerde iktisadi hayat bu değer hükmü tarafından şekillendirilmektedir; bu alandaki sapmalar, kültürel yapı ile sosyal yapı arasındaki farkın sonucudur. Hindistan'da inek kesiminin yasak olması, Müslüman ülkelerde domuz etinin haram olması, ekonomik malların dini ve kültürel değerlerden etkilendiğini göstermektedir. Mübadelenin Müslüman ülkelerdeki uygulamaları, onun ekonomik olduğu kadar sosyolojik taraflarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Mübadele, gerek evlilik, sünnet ve doğum hediyeleri gibi, gerekse zekat, fitre, kurban, vakıf gibi konularda sosyal niteliği ağır basan bir dayanışma şekli olarak ortaya çıkmakta, temeli itibarıyla her zaman iktisadi-rasyonel/akılcı bir düşünceye de dayanmamaktadır. Geleneksel toplumlarda kişinin tasarrufundan ayrılmak istememesi, onun yatırıma dönüştürerek rizikoya girmekten kaçınması, gelirdeki artışın tasarruftan daha çok tüketimi harekete geçirmesi, sosyal gerçeklerin ekonomik bir mahiyet taşıyan tasarruftaki rolünü göstermektedir (Erkal, 1990).

Günümüzde ekonomik ve sosyolojik unsurlar içi içe geçmiş durumdadır. Bunu en belirgin şekilde ekonomik gelişme ve büyümenin toplumda yarattığı değişikliklerin sosyal bütünleşme ile desteklenmesine olan ihtiyaçta görmek mümkündür.

Schumpeter gelişmeyi, ekonomik akımın alışılmış yörüngesinden ayrılarak daha üst seviyede yeni bir denge alanına sıçraması şeklinde yorumlar. Karmaşık modern toplumlar, bir yeni dengeye giriş kanallarını açmak zorundadırlar. Buradaki aksama, sosyal bütünleşme bakımından sorunlara yol açar. Sosyal bütünleşme ile desteklenmeyen gelişme ve büyüme, sistemi aksatabilmektedir. Toplumdaki fert ve sosyal gruplar maddi tatmine kavuşmalarına rağmen bunalım ortay çıkmaktadır (Erkal, 1990).

Halkın ekonomik planlama ve politika konusunda ikna olması, söz konusu plan ve politikalara destek olmasının ilk koşuludur, çünkü halk nelere katlanacağını ve sonucunda neler elde edeceğini bilmesi uyum sağlamasını sağlar. Ekonomik büyüme hedefleri için planlar oluştururken toplumun davranışları ve o davranışları oluşturan sosyo-kültürel yapısı göz ardı edilemez durumdadır. Rakamları, formülleri, matematik bağlantıları

canlandırılacak olan insan olgusudur. Ekonomik sayılar insanın arzu, istek ve tercihlerinin hacim ve miktara dönüşümleridir.

3 Rusya Federasyonu ile Türkiye Arasında Kültürel Benzerliklere ve Ekonomik-Ticari İlişkilere Genel Bir Bakış

3.1 Türk-Rus İlişkilerinin Tarihsel Boyutu ve Kültürel Karşılaştırması

Osmanlı-Rus ilişkileri, 16. yüzyıldan 20. yüzyılın başına kadar savaşlar ve güç mücadeleleri tarihi olarak gelişmiştir. Bu çatışmacı sürecin ana nedenleri arasında, Rusya'nın güneye doğru yayılma arayışının Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarlarıyla sürekli çatışma halinde olması yer almaktadır. Öte yandan, bölgedeki birçok nüfus rekabeti de bu iki gücün sürekli çatışmasına neden olmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında her iki ülkede de ortaya çıkan yönetim değişiklikleri iki ulus arasında yakınlaşma ve işbirliği sürecinin de başlangıcı olmuştur (Sönmez, 2004).

1928-29 yıllarından itibaren uluslararası sistemdeki rekabetin yayılmaya başlamasıyla Türk-Rus ilişkilerinde belirli değişim rüzgarları esmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasındaki yeni dünya düzeni iki kutuplu bir yapıya bürünmüş farklı kutuplarda yer alan iki ülkenin ilişkileri de zaman zaman gerginleşmiştir. Ancak işlevselci okulun ikili ilişkiler bağlamında ekonomik işbirliği olanaklarının geliştirilmesinin, dış politikada siyasal sorunların çözümünü kolaylaştırdığı söylemi açısından ele alacak olursak Soğuk Savaş döneminden itibaren Türk-Rus ilişkilerinde artan bir gelişme seyri olduğu söylenebilir. Söz konusu süreçte ekonomik ilişkiler sürekli devam etmiş ve Türkiye'deki birçok ağır sanayi yatırımı Sovyet döneminde Rusya tarafından yapılmıştır.

Soğuk savaş sonrasında da, iki ülkenin özellikle ekonomik, ticari ve kültürel olarak birbirine yakınlaştığı saptanmakta ve ikili ilişkilerinin en iyi seviyeye ulaştığı ve şu an Türk-Rus ilişkileri stratejik ortaklık boyutuna geldiği görülmektedir.

Yüzyıllardır yan yana yaşamış, iki ülke arasında yaşanan savaşları, gerginlikleri, yakınlaşmaları içeren süreç, sosyo-kültürel alış verişine neden olmuş ve ortak yönleri giderek artmıştır. Ruslar, Avrupalılarla karşılaştırıldığında Türklere daha yakın görünmektedir. Belki de bunun en önemli nedeni her iki ülke içinde geçerli olan ne tam doğulu, ne tam batılı olmaktır. Söz konusu yapı iki ülkenin demokratik gelişimi üzerinde de etkili olmuş ve iki ülkede de demokrasi aşağıdan değil tepeden kurulmuştur. Her iki ülkede de vatandaş devleti "baba" gözüyle görmektedir.

Rus halkının sosyal dünyasını yönlendiren ilici güç, rus kültürüdür. Rusların büyük çoğunluğu için uyum ve sadakat en yüksek kültür değerleridir. Bu nedenle de tarih boyunca pek çok Rus egolarını baskı altında tutmaya, kendilerini tamamen ülkelerine adamaya gönüllü olmuşlardır. Sıradan Rus vatandaşları arasında gözlenen olağanüstü derecede tek düzelik ve düzene itaat, sistematik olarak, sürekli devlete itaat etmenin en büyük şeref olduğu düşüncesinin tarih boyunca aşılması sonucu oluşmuştur (Onay, 2008). İsmail Hakkı Küpçü'nün "Türklerin Medeniyetleri" adlı makalesinde Türklerin kültürel özelliklerinden bahsederken "üste kesin itaat"ten söz etmektedir. Her iki milletinde devletlerini algılama biçimi Batılı ülkeler gibi değildir, "koşulsuz vatanseverlik" milli karakterlerinin temel özellikleridir.

Bütünüyle Bizans'a ait motiflerle dolu Ortodoks Hıristiyanlığının kabulüyle Rusya statik Bizans medeniyeti çevresine girmiştir. İşte bu nokta, Rusya'nın Roma Katolik ya da bir başka ifadeyle batı Avrupa Kavimlerinden ilk ve kesin olarak ayrılışının başlangıcını oluşturmaktadır. Bu gelişme Rus tarihinin bütün evrelerine damgasını vurmuş ve Rusya'nın tarih boyunca kendisini sürekli Avrupa ile onun oluşturduğu medeniyet ve kültürden farklı hissetmesine neden olmuştur (Onay, 2002).

Dinde yaşanan bu gelişmeden en önemli etkilenen Rus alfabesidir. Latin alfabesinden bütünüyle farklılık gösteren Bizans alfabesi esas alınmış ve bu yazı dili Rusları giderek Avrupalı kavimlerden ayırmıştır. Tıpkı Osmanlı döneminde de Avrupa ile benzer yazı dili sorunu yaşanmıştır ve gelişmelerin gerisinde kalınmıştır. Ayrıca her iki kültüründe ortak diğer bir özelliği olan gözü peklik özellikle ekonomik anlamda atılım yapmış ve ilişkilerini giderek gelişmesini sağlamıştır.

3.2 Türk-Rus İlişisini Ekonomik ve Ticari Boyuttan İnceleme

Kültürler arası yakınlaşma ile son süreçte dostane bir yapıya bürünen Türkiye ile Rusya Federasyonu'nun ekonomik ilişkileri giderek artan bir seyir halindedir, IMF'nin 2009 yılına ilişkin, ülkeler arasında satın alma gücüne göre yaptığı sıralamada, 2,1 trilyon doları geçen gayri safi yurtiçi hasılası (GSYH) ile 6'ncı sırada Rusya Federasyonu yer alırken, Türkiye aynı sıralamada 880,1 milyar dolar GSYH ile 16. sırada yer almıştır.

Bu iki ülkenin son süreçte yaşadığı ticari ilişkinin önemli noktalarını maddeler halinde sıralayacak olursak:

- 2008 yılında 38 milyar dolara ulaşan ticaret hacmi ile Rusya Federasyonu (RF) Türkiye'nin bir numaralı ticaret ortağı haline gelmiştir. İki ülke ekonomisinin rekabetçi olmaktan çok tamamlayıcı yapıya sahip olması ticari ve ekonomik alanda bir çok işbirliği imkanı bulunduğunu göstermektedir.
- 2008 yılının sonundan itibaren etkisini göstermeye başlayan global ekonomik kriz nedeniyle, 2009 yılında ikili ticaret 23 milyar dolara gerilemiştir.

- Öte yandan, bu gerilemenin, iki ülkenin karşılıklı ticari potansiyelinin gerilemesi anlamına gelmediği 2010 yılının sonu itibarıyla ortaya çıkmış ve 2009 yılında yaşanan global ekonomik krizden ve 2009 yılı Ağustos ayına kadar ülkemiz ürünlerine Rus makamlarınca uygulanan önlemlerden kaynaklanan sıkıntılarının da aşılması ile 2010 yılında ticaret hacmi 26 milyar dolara yükselmiştir.
- Özellikle, 2009 yılı Ağustos ayından itibaren, iki ülke arasında giderek hızlanan bir şekilde gelişen siyasi ilişkiler de, ticari ve ekonomik ilişkilerin 2013 yılı ile birlikte daha da hızla gelişeceğinin ve 2008 yılında yakalanan rekorların aşılabileceğinin önemli bir göstergesi olmuştur.
- İkili ticaret 2011 yılında 30 milyar dolara yükselmiş ve karşılıklı yatırımlarda da iki ülkenin birbirine olan ilgisi sürekli artmıştır.
- RF'nin 1990'larda yaşadığı büyük gelişme, dünya enerji kaynaklarının önemli bir bölümünü elinde bulunduran Rus ekonomisinin cazip bir pazar olmasını da beraberinde getirmiştir.
- Türk işadamlarının, hemen hemen her sektörde, yoğun bir şekilde bulunduğu ülkelerin başında Rusya Federasyonu (RF) gelmektedir. Özellikle 1990 yılların başından itibaren öncelikle inşaat ve müteahhitlik firmaları RF pazarına giriş yapmış olup, ilerleyen yıllarda, tekstil ve konfeksiyon başta olmak üzere Türkiye ihracatı açısından önem taşıyan sektörlerde işadamları RF'de yerleşik bir şekilde iş yapmaya başlamıştır.
- Halihazırda, RF'de bilişim sektöründen gıda sektörüne, hukuk-danışmanlık sektöründen lojistik sektörüne, hemen hemen her sektörde yerleşik Türk işadamları bulunmakta olup, Moskova, Kazan (Tataristan) ve Güney Rusya Federal Bölgesi (Rostov, Krasnodar, Soçi, Novorossisk) başta olmak üzere, ülkenin önemli ticaret merkezlerinde (Novosibirsk, Yekaterinburg, Samara, St. Petersburg, Astrahan, vs.) yerleşik konumdadır.
- RF'de yerleşik olma ve ticari faaliyetlerini buradan takip etme, Türk firmalarına önemli avantajlar sağlamakta olup, esasen kar marjlarının yüksek olduğu RF pazarına daha hızlı giriş yapmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, birçok Türk firmasının RF'de yerleşik konumda bulunması, Türkiye'nin RF'ye yönelik ihracatının artması açısından da yarar sağlamaktadır.
- 1992 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Rusya Federasyonu ile ilk önce ticari ilişkiler gelişmeye başlamış, ardından ticari ilişkiler kadar olmasa da Türk yatırımlarında artış kaydedilmiştir. Türk özel sektörü 1990'ların sonlarına doğru yatırımlarına hız vermiştir.
- Enka, Koç, Zorlu Grubu (Vestel, Taç, Zorlu Enerji), Efes, Şişecam, Kale Grubu, Eczacıbaşı gibi büyük firmaların yanında küçük ve orta ölçekli firmaların üretim tesisleri kurmak suretiyle pazara olan ilgileri her geçen gün artmıştır.
- Rus özel sektörünün son yıllarda Türkiye'deki özelleştirme ihalelerine olan ilgisi ve yatırım kararları Türkiye'nin Rusya için cazip bir yatırım üssü olduğunu kanıtlamıştır. Turizm, hizmetler, petrol/gaz işleme ve depolama alanında yoğunlaşan Rus yatırım ilgisinin gelecek yıllarda artarak süreceği tahmin edilmektedir. 2011 yılı sonu itibarıyla Türkiye'deki Rus yatırımlarının 9 milyar doları aştığı belirtilmektedir.
- 2000 yılında ihracatımızda 9'uncu sırada yer alan Rusya Federasyonu 2004 ve 2005 yıllarında 8'inci sıraya yükselmiş, 2006 yılında tekrar 9'uncu, 2007 yılında 7'nci sıraya yerleşmiştir. 2008 yılında ise Türkiye'deki ihracat sıralamasında 5'inci en büyük ülke konumuna yükselen RF, 2009 yılında 6'ncı, 2010 yılında da 8'inci sıradadır.
- Türkiye'deki ithalar sıralamasında ise 2000 yılında 4'üncü sırada iken 2004 ve 2005 yılında 2'nci sıraya 2006 ve 2007 yıllarında ise ilk sıraya yükselmiş 2008 yılından itibaren de bu konumunu sürdürmüştür.
- İkili ticaret, 2000 yılındaki 4,5 milyar dolar tutarındaki seviyeden 2008 yılında 37,8 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. Aynı dönemde, Türkiye Rusya Federasyonuna ihracatı da 640 milyon dolar seviyesinden 6,5 milyar dolara ulaşmıştır.
- Diğer taraftan, gerek 2008 yılı sonundan itibaren yaşanan küresel krizin global ticaretteki olumsuz etkileri, gerek Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında son dönemde ikili ticari ve ekonomik ilişkilerde yaşanan sıkıntılar nedeniyle, 2009 yılında ikili ticarete yüksek oranlı bir düşüş kaydedilmiştir. İkili ticaret 2009 yılında 22,9 milyar düzeyine gerilerken, ihracatımız da 3,2 milyar dolar olarak kaydedilmiştir.
- 2010 yılında krizin etkilerinin biraz daha aşılması neticesinde, RF ile Türkiye'deki ticaret hacmi bir önceki yıla göre %15,8 oranında artarak 26,2 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Ülkedeki ihracat ise, %44,7 oranında bir artışla 4,6 milyar dolara yükselmiştir.

- 2011 yılında ise, her ne kadar Türkiye'deki ticaret hacmi 2008 yılı seviyesine yaklaşırsa da, beklenen rekor kırılmamıştır. 2011 yılında ikili ticaret hacmi, bir önceki yıla göre %14,2 oranında bir artışla 30 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. İhracat %29,5 oranında artışla 6 milyar dolar, ithalat ise, %10,9 oranında bir artış ile 24 milyar dolar olarak kaydedilmiştir.
- 2011 yılında RF'ye ihracat artış oranı (%29,5), Türkiye'nin toplam ihracatının genel artış oranından (%18,5) iki kat fazla bir oranda artmış, RF'den ithalat artış oranı (%10,9) ise, Türkiye'nin toplam ithalatının genel artış oranından (%29,8) iki kattan fazla bir oranda az artış göstermiştir.
- İki ülke arasındaki ticarete konu olan ürünler her geçen yıl çeşitlenmektedir. Rusya başlangıçta Türkiye'den çoğunlukla gıda maddeleri alırken daha sonra tekstil ve konfeksiyon ürünleri, deri, kürk, makina ve teçhizat, otomobil almaya başlamıştır. Türkiye ise enerji kaynakları (petrol, doğal gaz, kömür) başta olmak üzere makina aksam ve parçaları, demir çelik, kimyasallar ve gübre ithal etmektedir.
- Türkiye'den Rusya Federasyonu'na ihraç edilen malların 2011 yılı verileriyle kompozisyonu incelendiğinde, dokumacılık ürünlerinin %18,2, gıda ürünlerinin %17,8, otomotiv sanayi ürünlerinin %13,8, diğer elektriksiz makinelerin %7,9 ve kimyasalların %7,8 paya sahip olduğu görülmektedir.
- Türkiye'nin Rusya pazarına yönelik ihracatını ağırlıklı olarak fiyat elastikiyetleri yüksek tüketim malları oluşturmaktadır.
- 2011 yılı verilerine göre, Türkiye'nin Rusya'dan ithalatının kompozisyonunda petrol gazları-doğalgazların %45,5, petrol ürünlerinin %18,7, demir çeliğin %8,6, demir dışı metallerin %6,7 ve kömürün %6,1 oranında payının bulunduğu görülmektedir.
- Türkiye, 2011 yılı verilerine göre Rusya Federasyonunun dış ticaret hacminde 7., ithalatında 13., ihracatında ise 6. sırayı almaktadır.

Son siyasi gelişmelerin iki ülke arasındaki ticari ilişkileri daha da arttıracakı düşünülmektedir. RF ile Türkiye arasında özellikle 2009 yılı Ağustos ayından itibaren siyasi ilişkilerde yaşanan önemli gelişmeler ve bu gelişmelerin iki ülke arasındaki ilişkileri "stratejik ortaklık" boyutuna yükselterek, ikili üst düzey ziyaretleri arttırması sonucunda, siyasi ilişkilerde yaşanan bahar havasının, ticari ve ekonomik ilişkilere yansıtılması hedefi daha da önem kazanmıştır.

Konuyla ilgili güncel istatistikler tablolar halinde aşağıda verilmiştir;

Özellikle, iki ülke siyasi iradelerinin en son Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Tayyip ERDOĞAN'ın RF'ye yönelik 12-13 Ocak 2010 ziyareti, RF Devlet Başkanı Medvedev'in Türkiye'ye 11-12 Mayıs 2010 tarihleri arasında gerçekleştirdiği ziyaret, Putin'in 8 Haziran 2010 tarihinde Türkiye'ye düzenlediği ziyaret ve son olarak Başbakan Erdoğan'ın 15-17 Mart 2011 tarihleri arasındaki ziyareti sırasında da vurgulandığı üzere, ikili ilişkilerin stratejik ortaklık boyutuna çıkması ve bu hedefin realizasyonuna yönelik somut adımlar atılması, bu adımların ticari ve ekonomik çalışmalar da taçlandırılması gereğini ortaya çıkarmaktadır.

	YILLAR										2012-2011 % Değişim
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
İhracat	1.368	1.859	2.371	3.238	4.727	6.482	3.202	4.628	5.993	6.683	11,5
İthalat	5.451	9.033	12.818	17.806	23.508	31.365	19.450	21.601	23.953	26.620	11,1
Ticaret Hacmi	6.819	10.892	15.189	21.044	28.235	37.847	22.652	26.229	29.946	33.303	11,2
Ticaret Açığı	-4.083	-7.174	-10.447	-14.568	-18.781	-24.883	-16.248	-16.973	-17.960	-19.937	11,0
İhracatta Payı (%)	2,9	2,9	3,2	3,8	4,4	4,9	3,1	4,1	4,4	4,4	-1,4
İhracatta Sırası	6	8	8	9	7	5	6	6	6	6	0,0
İthalatta Payı (%)	7,9	9,3	11,0	12,8	13,8	15,5	13,8	11,6	9,9	11,3	13,2
İthalatta Sırası	3	3	2	2	1	1	1	1	1	1	0,0

Tablo 1. Türkiye-Rusya Federasyonu (Rf) Dış Ticareti(mil. \$)

2012	İhracat	% Pay	İthalat	% Pay
Yatırım Malları	627	9,4	30	0,1
Ara Mallar	3.418	51,1	25.841	97,1
Tüketim Malları	2.628	39,3	748	2,8
Diğer	10	0,1	1	0,0
Toplam	6.683	100,0	26.620	100,0

Tablo 2. Türkiye-Rf Dış Ticaretinin Yapısı* (mil. \$)

İhracat			İthalat		
2012	mil. \$	% Pay	2012	mil. \$	% Pay
Dokumacılık ürünleri	1.256	18,8	Petrol gazları-doğal gaz	12.272	46,1
Gıda ürünleri	1.028	15,4	Petrol ve ürünleri	5.068	19,0
Otomotiv sanayi ürünleri	791	11,8	Gıda ürünleri	2.034	7,6
Diğer yarı mamüller	597	8,9	Demir-çelik	1.709	6,4
Kimyasallar	547	8,2	Kömür	1.669	6,3
Diğer tüketim ürünleri	518	7,8	Demir dışı metaller	1.359	5,1
Diğer elektriksiz makineler	477	7,1	Maden cevherleri ve döküntüleri	1.067	4,0
Hazır giyim	409	6,1	Kimyasallar	868	3,3
Elektrikli makine ve cihazlar	352	5,3	Diğer yarı mamüller	341	1,3
Madencilik ürünleri	285	4,3	Tarımsal hammaddeler	164	0,6
DİĞER	423	6,3	DİĞER	69	0,3
GENEL TOPLAM	6.683	100,0	GENEL TOPLAM	26.620	100,0

Tablo 3. Türkiye-Rf Dış Ticaretinde İlk 10 Madde/Madde Grubu*

Yıllar	Hacim (mil. \$)	Prj. Ad.
1989-1999	9.694	587
2000	165	19
2001	343	38
2002	428	40
2003	1.033	70
2004	746	56
2005	2.468	70
2006	2.738	61
2007**	5.922	101
2008	2.778	43
2009	1.809	21
2010	1.277	34
2011	2.487	74
2012**	2.914	69
2013 (Ocak)	455	9
TOPLAM	35.257	1.292

**Duyumlar dahil

Tablo 4. Müteahhitlik Hizmetleri (İş alındı belgelerine göre)

	2008	2009	2010	2011	2012	2012-2011 % Değişim	Türkiye'nin Sırası (2012)
İhracat	468.073	301.652	397.068	516.718	524.727	1,5	5
İthalat	266.918	167.371	228.912	305.760	312.567	2,2	13
Dış Ticaret Hacmi	734.991	469.023	625.980	822.478	837.294	1,8	7
Dış Ticaret Fazlası	201.155	134.281	168.156	210.958	212.160	0,6	2

Tablo 5. Rfnin Toplam Dış Ticareti (mil. \$)

	YILLAR										2012-2011 %Değişim
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
İhracat	47.253	63.167	73.476	85.535	107.272	132.003	102.143	113.883	134.907	152.561	13,1
İthalat	69.340	97.540	116.774	139.576	170.063	201.961	140.928	185.544	240.842	236.537	-1,8
Dış Ticaret Hacmi	116.593	160.707	190.250	225.111	277.335	333.964	243.071	299.427	375.749	389.098	3,6
Dış Ticaret Açığı	-22.087	-34.373	-43.298	-54.041	-62.791	-69.958	-38.785	-71.661	-105.935	-83.976	-20,7
İhracat	68,1	64,8	62,9	61,3	63,1	65,4	72,5	61,4	56,0	64,5	15,1
İthalat											

Tablo 6. Türkiye'nin Toplam Dış Ticareti (mil. \$) Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Moskova Ticaret Müşavirliği, RF Federal Gümrük Servisi, TÜİK

4 Sonuç ve Değerlendirme

Yeni dünya düzeni olarak adlandırılan küreselleşme ülkeler arası sınırları giderek ortadan kaldırmış ve ekonomik sistemi tam bir rekabet ortamına dönüştürmüştür. İşletmeler bu rekabet ortamında varlıklarını devam ettirebilmek için birçok çaba ve yeni yaklaşımlar sergilemektedir.

Klasik yönetim anlayışı bu süreçte etkisini kaybetmiş, insani değerlerin ön plana çıktığı modern yönetim anlayışına yerini bırakmıştır. Bu bağlamda işletmelerin küresel rekabette başarılı olabilmeleri yerel değeri yani kültürü göz ardı etmemelerine bağlıdır. İşletmeler söz konusu rekabet ortamında büyüyebilmek için diğer ülkelerin sadece siyasi ve ekonomik sistemlerini değil kültürel, dini ve sosyal sistemlerini de araştırmaları gerekir.

Üretim, tüketim, satın alma, yatırım kararları gibi her türlü ekonomik faaliyetlerin ardında hep insan davranışı söz konusudur. İnsanın düşüncesini ve kararlarını davranışa dönüştüren iç dünyasıdır ve bu iç dünyayı şekillendiren insanın dış çevresi yani sosyal ve kültürel çevresi yer almaktadır. Buradan da, kültürün ekonomik faaliyetleri şekillendirdiği ortaya çıkmaktadır.

Son yaşanan süreçte ekonomik ve sosyolojik unsurlar iç içe geçmiş durumdadır. Ekonomik büyüme analizi, objektif, elle tutulur ve sayılabilir unsurlardan, ele gelemeyen ve sayılamaz olgulara doğru kaydığı, bu olguları da insan unsurları ve onun tepkileri olduğu görülmektedir. Ekonomik analiz yapılırken insan olgusunu görmezlikten gelmek değil insandan başlamak gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda, kültürel diyalogun ön plana çıktığı Türkiye-Rusya ilişkisine son süreçte baktığımızda; Türkiye ve Rusya arasında siyasi, kültürel ve ekonomik alanda ilişkilerin son yüz yılın en iyi seviyede olduğu söylenebilir. Kültürel yönden ortak noktalarda buluşan iki ülke son süreçte bu durumu ekonomilerine yansıtarak ekonomik ve stratejik ortak konumuna gelmiştir. Rusya'nın özellikle ihracat, turizm ve müteahhitlik alanında Türkiye için önemli bir ülke olduğu ayrıca Türkiye'nin ilk nükleer santralini Rusya'nın inşa edecek olması da iki ülke arasında karşılıklı güvenin teyidi niteliktedir. Ayrıca iki ülke arasında kültürel etkileşim için 2007 yılında Türkiye'de "Rus Kültür Yılı", 2008 yılında Rusya'da "Türk Kültür Yılı" kutlanmış olması ekonomik ilişkileri de canlandırmıştır ve gelecek yıl Rusya'da düzenlenecek olan "Türk Kültür Festivali" de söz konusu yaklaşmanın pekişmesinde önemli bir göstergesidir.

Hem insan hem toplum hem de çevreyi içine alan kültürün, küreselleşen dünyada ülkeler arası ekonomik ilişkilerin ilerletilmesinde ve devamının sağlanmasında önemli bir faktör olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. 20. Yüzyılın başlarına kadar savaşlar ve güç mücadelelerine tanık olmuş Türk-Rus ilişkisi her iki ülkede ortaya çıkan ve aynı süreci yaşayan yönetim değişikliği ile iki ulus arasında yakınlaşmaya neden olmuştur. Özellikle ekonomik, ticari ve kültürel anlamda ortaya çıkan yakınlaşma elde edilen veriler ışığında ikili ilişkilerinin en iyi seviyeye ulaştığını göstermektedir.

Kaynakça

- AYDIN Kenan, "Uluslararası İlişkiler ve Kültürel Pazarlamada Kültürel Etkiler", Nobel Yayınları, Ankara, 2003
- ÖĞÜT Adem, KOCABACAK Ayşe, "Küreselleşme sürecinde Türk İş Kültüründe Yaşanan Dönüşümün Boyutları", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:145, Konya, 2007
- GÜLMEZ Bahadır, "Kültür Tarihi", Anadolu Üniversitesi Yayınları", Yayın No:2299, Ankara, 2013
- ARON Raymond, Çev:ALEMDAR Korkmaz, "Sosyolojik Düşüncenin Evreleri", Ankara, 1986
- BOTTOMORE Tom, NISBET Robert, Çev:TUNCAY Mete, "Sosyolojik Çözümleme Tarihi", Ankara, 1990
- ÜLGENER Sabri, "Zihniyet, Aydınlar ve İzmler", Ankara, 1983
- ÇAĞATAY Tahir, "Kapitalist İctimai Nizam ve Bugünkü Durumu", İstanbul, 1975
- ERKAL E.Mustafa, "İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri", Ankara, 1990
- ERKAL E.Mustafa, "Bölge Açısından Azgelişmişlik, 101 soru, 101 Cevap", İstanbul, 1990
- ONAY Yaşar, "Batıya Direnen Devlet Rusya", YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul, 2008
- ONAY Yaşar, "Rusya ve Değişim", Nobel Yayınları, Ankara, 2002
- SÖNMEZOĞLU Faruk, "Türk Dış Politikasının Analizi", Der Yayınları, İstanbul, 2004
- <http://www.peryod.com.tr/images/pdf/uluslararası.pdf> (Erişim Tarihi: 31.05.2013)
- <http://ekutup.dtp.gov.tr/planlama/42nciyil/saritam.pdf> (Erişim Tarihi: 31.05.2013)
- <http://milliyet.com.tr/turkiye-rusya-karsilastirmasi/ekonomi/sondakika> (Erişim Tarihi: 31.05.2013)
- <http://www.turkrus.com/60930-turkler-ve-ruslar-ve-yollar-xh.aspx> (Erişim Tarihi: 31.05.2013)
- <http://www.ihkupu.com/makale/medeniyet.htm> (Erişim Tarihi: 31.05.2013)
- <http://www.ekonomi.gov.tr> (Erişim Tarihi: 31.05.2013)
- <http://www.musavirlikler.gov.tr> (Erişim Tarihi: 31.05.2013)